

Hajnal Zsolt

adjunktus

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék

A HIBÁS TERMÉKÉRT VALÓ FELELŐSSÉG RENDSZERE ÉS SZABÁLYAI EURÓPÁBAN*

Debreceni Jogi Műhely, 2018. évi (XV. évfolyam) 1-2. szám (2018. július 8.)

DOI [10.24169/DJM/2018/1-2/3](https://doi.org/10.24169/DJM/2018/1-2/3)

The system and regulation of the product liability in Europe – Summary

The study aims to examine the legal framework of the product liability regulation in Hungary and the European Union. One of the most relevant hypothetical question of the research is, why as less cases are existing in the national and European Court of Justice's jurisprudence concerning to the product liability. The potential answers could lead us into many different directions: Does the legal institution work in an ineffective way, or it's still an unknown request for compensating damages caused by defect product or the EU is just a safe marketplace secured by the product safety regulatory system.

A szabályozás alapjai

A jogalkotó modern jogrendszerekben biztosítja a fogyasztók magas szintű védelmét, amelynek egyik sarokköve a fogyasztói forgalomban eladott vagy előállított termék hibáért való felelősség szabályozása. A termékhibák kategóriái, az azokért való felelősség elosztása az előállítói és kereskedő láncolatban, valamint a magánjogi és közjogi védelmi automatizmusok felállítása mind azt a célt szolgálják, hogy a fogyasztó életét, testi épségét veszélyeztető terméket ne állíthassanak elő lehetőleg ne kerüljenek forgalomba, illetve jó minőségű termék kerüljön forgalomba. Ennek a felelősségelosztásnak az egyik jogalkotási terméke az ún. termékfelelősség jogintézménye, amely az amerikai és európai jogi környezetben eltérő fejlődési útvonalat járt be, azonos jogpolitikai célú, ám eltérő hatékonyságú jogintézményekről van szó.

Az európai jogalkotó a termékek hibáért való helytállási kötelezettséget a termékhiba jellege, a felelősnek tekintett vagy nevezett személye és a fogyasztó életében vagy vagyonában beállott károsodás jellege alapján osztja szét a kereskedelmi láncolat résztvevői között, a szubjektív és objektív felelősségi formák együttes alkalmazásával. Az általános termékbiztonsági szabályozás és az annak alapján megalkotott speciális termékbiztonsági szabályok alkotják azokat a speciális termékbiztonsági megfelelési standardokat, amelyek vélelmezett biztonsági kockázatok kivédésére, minőségi megfelelési követelményeket határoznak meg. Ezek a minőségi standardok elsősorban a közös belső piac területén előállított és értékesített termékekkel kapcsolatban határoznak meg minőségi elvárásokat, mindezzel behozatali és forgalmazási követelményeket is meghatározva, amelyeket elsődlegesen a piacfelügyeletre feljogosított szervezetek piacfelügyeleti eljárás keretében ellenőrizhetnek. A minőségi standardok ugyanakkor alkalmasak arra is, hogy a klasszikus magánjogi jogviszonyokban a szerződésszerűség keretében vizsgálhatók legyenek, és szavatossági vagy jótállási kötelezettekkel – elsősorban a termék forgalmazóival – szemben polgári jogi igényt alapíthassanak a fogyasztók. Ezen igényeket értelemszerűen kontraktuális keretben az objektív kellékszavatossági vagy szubjektív kártérítési szabályok alkalmazásával érvényesíthetik a jogosultak. Abban az esetben, ha a termék hibája már nem pusztán kellékhiba, amely a termék nem rendeltetésszerű működése folytán okoz a fogyasztó vagyonában károsodást, hanem a fogyasztó környezetében, esetleg testi épségében és egészségében is kárt okoz, akkor a fogyasztó a csak csekély kimentést tűrő, objektív termékfelelősség szabályai szerint követelhet kártérítést a termék gyártójától, vagy az annak tekintett más személytől.

A termékfelelősség – mint a hibás termék által okozott károkért való helytállás – az európai államok jogrendszerében egészen 1985-ig nem volt önálló alapon nyugvó jogintézmény, a „privity of contract” doktrínát áttörő jellege miatt. A doktrína áttörése miatt szükségszerű a jogintézmény érvényesüléséhez, mert a termék gyártója és a fogyasztó között nincs szerződéses kapcsolat, a szerződés tárgyát képező szolgáltatás nyújtása

a fogyasztóval szerződést kötő forgalmazó kötelezettsége. Ha pedig a termék a fogyasztó és forgalmazó reláción kívüli harmadik személynek okoz károkat, úgy még csak a forgalmazóval fennálló szerződéses viszonyról sem beszélhetünk.

A termékfelelősség lényege, hogy a fogyasztó védelme érdekében a gyártási folyamatban részt vevő összes gyártó felelősséggel tartozzon, amennyiben az általuk gyártott termék, vagy az általuk szállított résztermék vagy nyersanyag hibás volt és ezzel kárt okoz. Emellett a jogalkotó célja volt, hogy a felelősség kiterjedjen azokra is, akik terméket importálnak, továbbá akik nevük vagy védjegyük feltüntetésével vagy egyéb megkülönböztető jelzéssel magukat gyártónak tüntetik fel, vagy akik olyan terméket szállítanak, amelynek gyártója nem állapítható meg.

Mindezeknek megfelelően a termékfelelősség a termékkárért a hibás termék gyártóját terhelő objektív felelősség.

A szabályozás nemzetközi előzményei

A 19. századi amerikai bírói joggyakorlat – szűk kivételekkel – azt az egységes álláspontot képviselte, hogy a gyártók csak a velük közvetlenül szerződéses kapcsolatban álló partnereik irányába felelnek. A „privity of contract” doktrína áttörésének korai példája az 1916-os MacPherson kontra Buick Motor Co. döntés volt, röviddel az után, hogy a gépjárművek első ízben megjelentek az Egyesült Államok újain. Az eljárás tárgyát képező ügyben a gépjármű tulajdonosa közúti balesetet szenvedett egy hibás kerék miatt. Az eljárás során megállapítást nyert, hogy a gyártó elmulasztotta gondossági kötelezettségének teljesítését a kerék szükséges vizsgálatai elvégzését illetően. Ennek volt köszönhető az is, hogy a kereskedő, aki egyébként a gépjárművet eladta MacPhersonnak szavatossági felelősséggel tartozott a termék hibája miatt. Kérdéssé vált azonban, hogy a Buick-ot terheli-e egy ilyen esetben bármilyen kötelezettség közvetlenül MacPherson irányába. A tárgybeli ügyben az eljáró bíróság végső soron az eredendően veszélyes termékek korábbi koncepciójától eltért¹, mintegy kiterjesztve a gyártói felelősség körét az autógyárat marasztalta el a hibás konstrukció okozta károk miatt².

Az európai joggyakorlatokat áttekintve az 1932-es angol Donoghue-McElister kontra Stevenson ügyet érdemes kiemelni. May Donoghue egy elpusztult csigával szennyezett gyömbérsor okozta gyomorfertőzésemiami kártérítési igényeit kívánta érvényesíteni. Az ügyben az ún. „neighbour principle” alapján került levezetésre, hogy a termék gyártójának kötelessége a fogyasztót az elvárható gondossággal óvni az életét-testi egészségét veszélyeztető tényezők bekövetkeztétől, amelynek elmulasztása esetén felelősséggel tartozik a termék okozta károkért.

A német joggyakorlat – kontinentális jogrendszerbeli példát tekintve – kezdetektől következetesen foglalt állást a közvetlen gyártói felelősség kérdésében, a vevő a termék hibái miatti igényeit nem érvényesítheti közvetlenül a gyártóval szemben. A termékfelelősség kapcsán a német jogirodalomban gyakran említett ügy a baromfipestis esete („Hühnerpest-Fall”). 1963. november 19. napján a felperes baromfipestis elleni oltóanyaggal oltatta be baromfiállományát. A néhány nappal később kitört járványban mintegy 4000 baromfi pusztult el, mert az oltóanyag hibás volt. A Bundesgerichtshof előtti ügyben vetődött fel első ízben koncepcionális jelleggel a közvetlen gyártói felelősség kérdésköre. Az eljárás eredménye annak a következtetésnek a levonása volt, hogy habár a gyártót terheli annak a bizonyítása, hogy a termék kárt okozó hibája nem tőle ered³, mindazonáltal a gyártó felelősségének alapja nem a szerződéses jogviszony, hanem valamely szerződés harmadik felek irányába fennálló védő hatása⁴ (Vertrag mit Schutzwirkung zu gunsten Dritten). A védőhatás elve egyébként elsőként az ún. Salatblattfall ügyben jelent meg. A felelősség alapja ebben az esetben egy salátalevél lehullása volt, amelyen a boltba édesanyját elkísérő gyermek elcsúszott és eltörte a lábát. Habár a szerződő fél ebben az esetben nem is maga a gyermek volt, hanem az édesanya, ugyanakkor a szerződés védőhatása jelen esetben rá is kiterjedt, így

¹ Például ilyen termék volt a mérgező a korábbi joggyakorlatban; lásd Thomas kontra Winchester ügyet, ahol mérgező anyag téves címkézésével összefüggésben került a termékfelelősség konstrukciója kialakításra a joggyakorlatban azon termékek esetében, amelyek veszélyesek az emberi életre; vagy az ital és az élelmiszer; lásd Boyd kontra Coca Cola Bottling Works ügyet, amely esetben egy palackba került szivarcsontok nikotin tartalma okozott rosszulétet.

² Michael S Hamilton, George W Spiro: *The Dynamics of Law*, Routledge, Abingdon, 2014. 81-85.

³ Raymond Youngs: *Sourcebook German Law*, London, Routledge Cavendish, 2002., 438-467.

⁴ Martin Ebers, André Janssen, Olaf Meyer: *Comparative Report in European Perspectives on Producers' Liability: Direct Producers' Liability for Non-conformity and the Sellers' Right of Redress* (szerk.: Martin Ebers, André Janssen, Olaf Meyer), München, Sellier European Law Publishers, 2009., 9. Wolfgang Kallwass, Peter Abels: *Privatrecht: Bürgerliches Recht, Handelsrecht, Gesellschaftsrecht, Zivilprozessrecht, Insolvenzrecht*, München, Franz Vahlen GmbH, 2011, 159.

alaposan lehetett a nem vagyoni kárai megtérítése iránti igénye⁵.

A hazai bírói joggyakorlat egészen az 1980-as évekig konzekvens volt abban, hogy a kontraktuális felelősség szabályainak alkalmazásával vizsgálta az ügyeket, amelynek következtében a gyártóval szembeni keresetek rendre elutasításra kerültek, hiszen a gyártó és a fogyasztó között nem jött létre szerződés, így értelemszerűen hibás teljesítéssel összefüggő igények érvényesítése sem volt lehetséges a gyártóval szemben. Ezt követően azonban a joggyakorlat már egyértelműen a deliktális felelősség körébe tartozónak ismerte el a jogintézményt, megteremtve a jogintézmény modern szemléletének alkalmazhatóságát.

A termékfelelősség ugyanakkor az általános kártérítési szabályoktól eltérő szabályozást kívánt meg, hiszen például a hazai jogot tekintve a felróhatóság hiányára alapított mentesülés gyakorlatilag minden esetben a gyártó felelősség alóli mentesülését eredményezte volna. Ennek szellemiségét követte a közösségi jogalkotó is, amikor is a gyártó objektív felelősségét előíró – teljes harmonizáción alapuló – a Tanács hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló 85/374/EGK irányelvnek (a továbbiakban: irányelv) megalkotására került sor.

A termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény hatálybalépésével végül pedig sui generis felelősségi alakzattá vált a termékfelelősség a hazai jogban is. A hazai szabályozás során egyébként kezdetektől vita tárgyát képezte, hogy a termékfelelősség szabályai külön törvényben kerüljenek megalkotásra, vagy a Polgári Törvénykönyv szabályai között kerüljenek elhelyezésre. Míg hazai jogalkotó korábban tehát külön törvényben szabályozta a termékfelelősség jogintézményét, jelenleg – e külön törvény hatályon kívül helyezésével – a vonatkozó szabályokat a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:550-6:559. § rendelkezései tartalmazzák.

A termék

Az irányelvi szabályozást megelőzően alapvetően csak termék-specifikus szabályozás, illetve joggyakorlat létezett egyes európai államok jogában (például a kozmetikai termékek, a gyógyszertermékek forgalmazása körében). Az irányelv ezt a fajta partikularitást megszüntette és a termék fogalmának átfogó meghatározását adta. Az irányelv tárgyi hatálya eredetileg nem terjedt ki ugyanakkor a földművelés, állattenyésztés, halászat és vadászat feldolgozatlan termékeire, az 1990-es években az élelmiszerek okozta megbetegedések kockázatainak felismerése (például kergemarha-kór, madárinfluenza) hatására ezeket a nyers termékeket is a termék fogalma alá vonta az uniós jogalkotó⁶. Sőt az irányelv 15. cikk (1) bekezdése a) pontja lehetővé teszi azt is, hogy a tagállamok a 2. cikktől eltérve, jogszabályaikban az 1. cikk értelmében a "termék" fogalma alá vonják az elsődleges mezőgazdasági termékeket és a vadászati termékeket is.

Habár az irányelv felülvizsgálatának folyamatában többször felmerült már a termékfelelősségi szabályok kiterjesztése a szolgáltatások körére, ugyanakkor a hatályos szabályozás kizárólag a termékekről rendelkezik, így nincs lehetőség arra, hogy a hibás szolgáltatás miatt bekövetkező károk megtérítését a termékfelelősség jogintézményére vonatkozó objektív felelősségi szabályok alkalmazásával követeljük. A gyakorlatban felvetődött külön kérdés volt, hogy a számítógépi programalkotások (szoftver) esetében szolgáltatásról vagy termékről beszélhetünk-e. Míg a hardver kapcsán nyilvánvaló annak termék jellege, ugyanakkor a szoftver, mint a hardver hasznosítását lehetővé tevő programalkotás szolgáltatás jellegét tükröz. Az Európai Bizottság ugyanakkor állásfoglalásában a szoftvereket fizikai javakként vonta a termék fogalomkörébe⁷.

Az irányelv 2. cikke szerint termék minden ingó dolog, kivéve az elsődleges mezőgazdasági termékeket és a vadászati termékeket, akkor is, ha azok más ingó vagy ingatlan dolog részét alkotják. Elsődleges mezőgazdasági termék a termőföld, az állattenyésztés és a halászat termékei, kivéve azokat a termékeket, amelyek kezdeti feldolgozáson mentek keresztül. A termék fogalma magában foglalja a villamos energiát is. Az irányelvi szabályozásnak megfelelően terméknek minősül jelenleg a Ptk. 6:551. § alapján minden ingó dolog, akkor is, ha utóbb más dolog alkotórészévé vált. Ebből a fogalom-meghatározásból is következik, hogy a termék fogalma

⁶ Lásd a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló 85/374/EGK tanácsi irányelv módosításáról szóló 1999/34/EK irányelv.

⁷ Fézer Tamás – Joó Imre: Termékbiztonság, termékfelelősség, szolgáltatások nyújtásának különös követelményei, In: Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel, Szikora Veronika (szerk.), Center Print Nyomda, Debrecen, 2010., XIV. fejezet, 217-249.

nem terjed ki az ingatlanokra; az ingatlan alkotórészei ugyanakkor megőrzik termékjellegüket.

A Ptk. 6:559. § (2) bekezdése alapján nem alkalmazhatók a termékfelelősségi szabályok az atomenergiáról szóló törvényben meghatározott károokra, továbbá az olyan nukleáris balesetek által okozott károokra, amelyeket a Magyar Köztársaság által ratifikált nemzetközi egyezmények rendeznek⁸.

A termékkár

Kérdéses, hogy a törvény alkalmazása szempontjából mi minősül kárnak. A Ptk. 6:552. § a termékkár fogalmát két esetkörüre bontja (összhangban az irányelv 9. cikkében foglaltakkal). Ezek az ún. „következménykárok”, amelyek a termék hibája folytán következtek be, azonban magának a terméknek a hibájával kapcsolatban a termékfelelősségi szabályok nem alkalmazhatók⁹

A termékkár a Ptk. normaszövege szerint így

- valakinek a hibás termék által okozott halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása miatt bekövetkezett kár¹⁰; és
- a hibás termék által más dolgokban okozott, a kár bekövetkeztekor ötszáz eurónak¹¹ a Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyama szerinti forintösszegénél nagyobb összegű kár¹², ha a károsodott dolog szokásos rendeltetése szerint magánhasználat vagy magánfogyasztás tárgya, és azt a károsult is rendszerint ilyen célra használta¹³.

A kártérítési kötelezettség szűkebb, mint a Ptk. szerinti teljes kártérítés¹⁴. Termékfelelősségen alapuló kárigényként egyébként elmaradt vagyoni előny, továbbá a vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges költségek nem érvényesíthetők. Ilyen kár megtérítése a gyártótól, importálótól is csak a Ptk. szerződésen kívüli, felróhatóságon alapuló kártérítési szabályai szerint követelhető.¹⁵

A gyártó

A termékfelelősség, mint objektív felelősség – az irányelv 1. cikkével összhangban – a termék gyártóját terheli.

Gyártónak minősül – összhangban az irányelv 3. cikkével – a Ptk. 6:553 § rendelkezései alapján:

⁸ Lásd irányelv 14. cikke.

⁹ Pesti Központi Kerületi Bíróság 30.P. 89692/2004/92., Bács-Kiskun Megyei Bíróság 14.P.21.945/2010/24., Fővárosi Bíróság 57. Pf. 637 860/2007/5.

¹⁰ A C-503/13. és C-504/13. sz. egyesített ügyekben rámutatott az Európai Bíróság, hogy az irányelv 1. cikkét, valamint 9. cikke első mondatának a) pontját úgy kell értelmezni, hogy egy hibás termék – például szívritmus-szabályozó, illetve beültethető kardioverterdefibrillátor – cseréjére irányuló sebészeti beavatkozás által okozott kár akkor minősül olyan, „halál vagy testi sérülés által okozott kárnak”, amelyért a gyártó felelős, ha ez a sebészeti beavatkozás az adott termék hibájának elhárításához szükséges.

¹¹ Megjegyzendő, hogy az euró 1999-es bevezetésekor az új valuta árfolyamát 1 ECU-ben állapították meg, így a Ptk. normaszövegében szereplő 500 euró valójában megfelel az irányelv 9. cikk b) pontjában megjelölt 500 ECU értéknek.

¹² Megjegyzendő, hogy az összeg hazai viszonylatban magas volumene is oka lehet a kisszámú termékfelelősségre alapított pernek a hazai joggyakorlatban.

¹³ A hazai szabályozás tükrében érdemes kiemelni, hogy ha a terméket további feldolgozás, beépítés céljából vásárolják meg és szállítják tovább, úgy a termékfelelősség szabályaira hivatkozva megalapozott kártérítési igény nem terjeszthető elő a gyártóval szemben (Debreceni Ítéltábla Gf. III. 30.404/2009/9.). Az Európai Bíróság a C-285/08. számú Moteurs Leroy Somer kontra Dalkia France, valamint Ace Europe ügyben kifejtette, hogy az irányelv szövegében semmi nem enged arra következtetni, hogy a közösségi jogalkotó azzal, hogy ezen irányelv alapján a dologban okozott károkat a személyes használatra vagy fogyasztásra szolgáló dolgokra korlátozta, a torzulástól mentes verseny biztosításának és az áruk szabad mozgása elősegítésének céljával meg kívánta volna fosztani a tagállamokat attól a lehetőségtől, hogy a szakmai használatra szánt és e körben használt dologban bekövetkezett károk megtérítésére vonatkozásában olyan felelősségi rendszert állapítsanak meg, amely megfelel az említett irányelv által létrehozottnak. Emiatt az irányelvet úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes a nemzeti jog vagy a belső állandó ítélkezési gyakorlat olyan értelmezése, amely lehetővé teszi a károsult számára, hogy kártérítést igényeljen a szakmai használatra szánt és e körben használt dologban bekövetkezett kár után, amennyiben a károsult kizárólag a kárt, a termék hibáját, valamint e hiba és a kár közötti okozati összefüggést bizonyítja.

¹⁴ Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.724/2011/6.

¹⁵ Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.282/2014/6.

- a végtermék, a résztermék, az alapanyag előállítója,
- aki a terméken elhelyezett nevével, védjeggyel vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát a termék gyártójaként tünteti fel (vélelmezett gyártói minőség),
- importtermék esetén a terméket gazdasági tevékenysége keretében az Európai Gazdasági Térség területére behozó személy (ez a szabály nem érinti az importálókat a gyártóval szemben érvényesíthető visszkereseti igényét),
- szubszidiárius jelleggel, ha a termék gyártója nem állapítható meg, a termék minden forgalmazóját gyártónak kell tekinteni mindaddig, amíg a forgalmazó a gyártót vagy azt a forgalmazót, akitől a terméket beszerezte, a károsultnak meg nem nevezi, amelyre a károsult írásbeli felhívásától számított 30 napja van (ezt a szabályt importtermék esetén akkor is megfelelően alkalmazni kell, ha a termék gyártója feltüntetésre került, de az importálója nem állapítható meg)¹⁶

Az Európai Bíróság a C-127/04. számú Declan O’Byrne kontra Sanofi Pasteur MSD Ltd (korábban Aventis Pasteur MSD Ltd), Sanofi Pasteur SA (korábban Aventis Pasteur SA) ügyben akként foglalt állást, hogy ha a termék gyártójának vélt társaság ellen tévesen indítanak keresetet, miközben a terméket valójában másik társaság gyártotta, főszabály szerint a nemzeti jognak kell megállapítania, milyen feltételek mellett lehet ilyen eljárásban valamelyik felet a perből elbocsátani, és helyette másikat megidézni. Annak megállapításakor, hogy a korábbi fél elbocsátása mellett milyen feltételekkel idézhető meg másik fél, a nemzeti bíróságnak biztosítania kell az irányelv – 1. és 3. cikkében megállapított – személyi hatályának érvényesülését.

A termékhiba

A felelősség megállapításának kulcskérdése a termék hibája. A gyártó ugyanis a termékfelelősség alapján akkor kötelezhető a kár megtérítésre, ha a kárt az általa gyártott hibás termék okozta.

Az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével összhangban a Ptk. 6:554. § (1) bekezdése szerint a termék akkor hibás, ha nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható, figyelemmel különösen

- a termék rendeltetésére,
- ésszerűen várható használatára¹⁷,
- a termékkel kapcsolatos tájékoztatásra,
- a termék forgalomba hozatalának időpontjára,
- a tudomány és a technika állására¹⁸.

Ez azt is jelenti, ahogy az Európai Bíróság a Boston Scientific Medizintechnik GmbH kontra AOK Sachsen-Anhalt – Die Gesundheitskasse, Betriebskrankenkasse RWE C-503/13. és C-504/13.sz. egyesített ügyekben rámutatott az irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy ha az azonos termékcsoporthoz vagy azonos gyártási sorozatba tartozó termékek – például szívritmus-szabályozók és beültethető kardioverterdefibrillátorok – esetében hibalehetőséget állapítottak meg, akkor ez alapján hibásnak lehet minősíteni az ilyen terméket anélkül, hogy a termékben meg kellene állapítani ezt a hibát.

A Ptk. 6:554. § (2) bekezdése ezt kiegészíti azzal a fontos – az irányelv 6. cikk (2) bekezdésében meghatározott – megszorítással, hogy a terméket nem teszi hibássá önmagában az a tény, hogy később nagyobb biztonságot nyújtó termék kerül a forgalomba.

Objektív felelősség és a bizonyítási teher

A kártérítési felelősség általános szabályainak alkalmazása körében a Ptk. 6:519. § szabályai alapján mentesül a

¹⁶ Az irányelv fogalomhasználatával élve „ésszerű időn belül” időtartamot a magyar jogalkotó tehát 30 napban határozta meg.

¹⁷ Ebből következik az is, hogy egyes termék használata a szokásosnál nagyobb kockázattal jár, így külön tájékoztatás hiányában sem lehet hibásnak minősíteni azt a terméket, amely egyébként valamilyen közismert kockázatot hordoz magában.

¹⁸ Ezen szempontok vizsgálata során jellemzően a termékhiba megállapítása szakértői ismereteket igényel.

felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.

A termékfelelősség esetében ugyanakkor a termék hibája által okozott károkért objektívizált, a felelősség önmagában a károkozás tényén, nem pedig a felróhatóságon alapul. Hangsúlyozandó, hogy ez az objektív felelősség az irányelv szerinti gyártót terheli.

Ahogy arra az Európai Bíróság a Skov/Egés a Bilka Lavprisvarehus A/S, valamint a Bilka Lavprisvarehus A/S és Jette Mikkelsen, illetve Michael Due Nielsen között folyamatban volt C-402/03.sz. ügyben rámutatott az irányelv ügy értelmezendő, hogy

- azzal ellentétes egy olyan nemzeti szabály, amelynek értelmében a szállító – az irányelv 3. cikkének (3) bekezdésében kimerítően felsorolt eseteken kívül – az irányelvben előírt és a gyártót terhelő objektív felelősséggel felel,
- az nem ellentétes olyan nemzeti szabályozással, amelynek értelmében a szállító a gyártó vétkességén alapuló felelősségével korlátlanul köteles felelni.

Mindazonáltal az Európai Bíróság a C-495/10.számú Centre hospitalier universitaire de Besançon kontra Thomas Dutrueux, Caisseprimaired'assurancemaladie du Jura ügyben rámutatott nem ellentétes az irányelvvel az, ha a tagállam olyan szabályozást alkot, amely a keletkezett károkért valamely – az irányelv 3.cikkének rendelkezései értelmében véve nem gyártó – szolgáltatásnyújtó felelősségét írja elő az utóbbi vétkessége hiányában is¹⁹, azzal a feltétellel azonban, hogy fennmarad a károsult és/vagy az említett szolgáltató lehetősége, hogy az említett irányelv alapján hivatkozhatson a gyártó felelősségére, amennyiben az irányelvben támasztott feltételek teljesülnek.

Az irányelv 4. cikke alapján a kárt, a hibát és a hiba és a kár közötti okozati összefüggést a károsult bizonyítja. A kártérítési felelősség első és döntő eleme a kár megléte.²⁰ A Ptk. kártérítési felelősségre vonatkozó általános szabályának megfelelő alkalmazásából²¹ következik, hogy a termékfelelősség körében a termék hibájával közvetlen okozati összefüggésben álló károk kerülhetnek megtérítésre. A bizonyítás ekként mind a kár, mind pedig az okozati összefüggés tekintetében a károsultat terheli. APtk. 6:554. § (3) bekezdése szerint pedig a termék hibáját úgyszintén a károsultnak kell bizonyítania.

Jellemzően a tanúk nyilatkozata – még a felperesi állítást alátámasztó nyilatkozat esetén is – csak valószínűsítene a gyári hiba fennállását, annak bizonyítására igazságügyi szakértő tud kétséget kizáró módon, szakvéleményében a konkrét termék vizsgálata után az adott hiba vonatkozásában nyilatkozni.²²

Ehhez képest a kimentési okok tükrében érvényesül – a termék hibájának bizonyítása esetén – a gyártó oldaláról a kimentési bizonyítás lehetősége. A Ptk. szűk körben (az irányelv 7. cikkében meghatározottak szerint), hangsúlyozandóan kizárólag a normaszövegben szabályozott esetekben lehetővé teszi a gyártó felelősség alóli mentesülését.

A Ptk. 6:555. § (1) bekezdése alapján a gyártó akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy

- a terméket nem hozta forgalomba;
- terméket nem üzletszerű forgalmazás céljából állította elő, illetve azt nem üzletszerű gazdasági tevékenység körében gyártotta vagy forgalmazta;
- a termék az általa történő forgalomba hozatal időpontjában hibátlan volt, és a hiba oka később keletkezett;
- a termék általa történő forgalomba hozatala időpontjában a hiba a tudomány és a technika állása szerint nem volt felismerhető²³ (kivéve a gyógyszer előírás szerinti alkalmazásával okozott kár esetén²⁴);
- a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.

¹⁹ Az előző jogesettől eltérően nyilván itt nem az irányelvben előírt és a gyártót terhelő objektív felelősségről van szó, a szolgáltatásnyújtó felelőssége ugyanis eleve nem tartozik az irányelv hatálya alá.

²⁰ Fővárosi Bíróság P.26.643/2005/47.).

²¹ Lásd Ptk. 6:519. §.

²² Pesti Központi Kerületi Bíróság 36.P. 88.221/2006/23.

²³ Ez lényegét tekintve nem más, mint a fejlesztési kockázatok fogyasztókra történő háritása; amely az irányelv 15. cikk (1) bekezdésének b) pontjában foglalt felhatalmazáson alapul.

²⁴ Lásd Ptk. 6:555. § (3) bekezdése.

A legnagyobb különbség az amerikai termékfelelősségi szabályozáshoz képest leginkább a kimentés lehetőségeiben keresendő, ugyanis az európai amerikai szabályozás nem hártja a fogyasztókra annak a terhét, ha egy a tudomány és a technika állása szerinti nem volt felismerhető nem felismerhető hiba okozta a kárt. A szabályozás ilyen mértékű eltéréseinek köszönhető az, hogy míg Amerikai Egyesült Államokban több ezer kártérítési per indult és fejeződött be a kártérítési felelősség megállapításával a dohányterméket gyártókkal szemben, addig az európai piacon ilyen felelősség megállapításra nem került. Ehhez persze az is hozzájárult, hogy amint a technikai és a tudomány állása alapján ismeretté vált, a dohánygyártók az egészségi kockázatra felhívták a fogyasztói figyelmét, illetve a tagállami törvényhozók is megfelelően reagáltak minderre.

Emellett pedig a Ptk. 6:555. § (2) bekezdése alapján az alapanyag vagy a résztermék gyártója mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy

- a hibát a végtermék szerkezete, illetve összetétele okozta; vagy
- a hiba a végterméket gyártó utasításának a következménye.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a Ptk. 6:556. § szerint a gyártó nem mentesül a felelősség alól arra hivatkozással sem, hogy a kár bekövetkeztében harmadik személy magatartása is közrehatott (ez a szabály nem érinti a gyártónak a harmadik személlyel szemben érvényesíthető igényét). Ez összhangban áll az irányelv 8. cikk (1) bekezdésében foglaltakkal, miszerint az igényérvényesítésre vonatkozó nemzeti jogszabályok sérelme nélkül, a gyártó felelőssége nem csökken azáltal, ha a kárt a termék hibája és egy harmadik személy cselekedete vagy mulasztása együttesen okozzák. Az irányelv 8. cikk (2) bekezdése szerint ugyanakkor a gyártó felelőssége csökken vagy nem áll fenn, ha tekintettel az összes körülményre, a kárt a termék hibája és a károsult vagy olyan személy okozza, akiért a károsult felelősséggel tartozik. Ez a szabály a Ptk. normaszövegében a kártérítés közös szabályaihoz visszanyúlva érhető tetten, a Ptk. 6:525. § károsulti közrehatás szabályainak megfelelő alkalmazása által. A károsult tevékenységének (mulasztásának) megítélésénél azt kell figyelembe venni, hogy a károsultnak úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben elvárható, vagyis minden tőle telhetőt meg kell tennie a kár elhárítása és csökkentése érdekében.²⁵ Önmagában a hiba felismerhetősége ugyanakkor nem ad alapot a felelősség alóli kimentésre. Elképzelhető, hogy például a gyakorlatlan a kőműves a téglák észlelhető hibáját sem veszi észre. Ez a gondatlanság azonban a gyártó szigorú felelőssége mellett felróható közrehatásnak nem tekinthető²⁶.

A korábban hatályban volt, a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény 5. § alapján, ha a felelősség több személyt terhel, úgy felelősségük a károsulttal szemben egyetemleges volt. A Ptk. a termékfelelősség intézményének speciális felelősségi formaként történő nevesítésével közvetlen kapcsolatot teremt a károkozás általános szabályai és a termékfelelősség jogintézménye között. Erre tekintettel elméletileg még az sem kizárt, hogy az eljáró bíróság az egyetemleges marasztalástól a Ptk. normaszövegében a közös károkozásnál rögzített feltételek fennállásakor eltekintsen²⁷.

Az irányelv 12. cikkére figyelemmel a fogyasztók érdekeinek védelme szempontjából is garanciális jelentőségű szabályt fogalmaz meg a Ptk. 6:557. § miszerint, a károsulttal szemben a gyártó felelősségének korlátozása vagy kizárása semmis.

Fontos végül megjegyezni, hogy különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén sincs mód a kártérítés mértékének a teljes kárnál alacsonyabb összegben történő meghatározására²⁸. Ez a megszorítás a felelősség objektív jellegét tovább erősíti.

Az igényérvényesítés speciális szabályai

A Ptk. a termékfelelősségi igények érvényesítésére egy szubjektív és egy objektív határidőt is megállapít. A Ptk. 6:558. § (1)-(2) bekezdései alapján – az irányelv 10. cikk (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – az elévülési jellegű határidő három év, amely akkor kezdődik, amikor a károsult tudomást szerzett vagy tudomást szerezhetett volna a kárról, a termék hibájáról és a gyártó személyéről. Fontos, hogy az irányelv 10. cikk (2)

²⁵ Fővárosi Bíróság 9.G. 40.915/2010/45.

²⁶ Pest Megyei Bíróság 13.P.20.971/2006/8.

²⁷ Kérdéses, hogy ez az értelmezés mennyiben feleltethető meg az irányelv 5. cikkében foglaltaknak, amely szerint, ha az irányelv rendelkezéseinek következtében több személy felelős ugyanazért a kárért, úgy felelősségük egyetemleges, a vonatkozó nemzeti jogszabályok igényérvényesítésre vonatkozó rendelkezéseinek sérelme nélkül.

²⁸ Lásd Ptk. 6:559. § (1) bekezdése.

bekezdésében foglaltak szerint az irányelv nem érinti a tagállamoknak az elévülés felfüggesztésére vagy megszakítására vonatkozó rendelkezéseit. Érdemes megjegyezni továbbá, hogy több kár esetén az egyes károk vonatkozásában az elévülés időt kétségtelenül önállóan kell vizsgálni.

Az irányelv 11. cikkében foglaltaknak megfelelően a Ptk. 6:558. § (3) bekezdése szerinti objektív határidő alapján a gyártót a felelőssége az adott termék általa történő forgalomba hozatalától számított tíz évig terheli. E határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

Megjegyzendő, hogy a határidő objektív jellege azt is jelenti, ahogy az Európai Bíróság a C-358/08.számú Aventis Pasteur SA kontra OB ügyben is rámutatott, az irányelv 11. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az a nemzeti szabályozás, amely megengedi, hogy a bírósági eljárás során az alperest a perből elbocsássák, és helyette mást idézzenek meg, nem alkalmazható olyan módon, hogy az irányelv 3. cikke értelmében vett „gyártót” a más személlyel szemben az irányelv 11. cikkében meghatározott határidőn belül indított eljárás alpereseként e határidő lejárta után perbe lehessen vonni. Azonban egyrészt az említett 11. cikket úgy kell értelmezni, mint amely nem zárja ki azt, hogy a nemzeti bíróság úgy határozzon, hogy az irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerinti „gyártó” 100%-os leányvállalatával szemben a 11.cikkben meghatározott határidőn belül indított bírósági eljárásban a leányvállalatot a perből elbocsátja, és helyette az említett gyártót idézi meg, ha a nemzeti bíróság azt állapítja meg, hogy az érintett termék forgalomba hozataláról valójában ez a gyártó döntött. Másrészt pedig az irányelv 3. cikkének (3) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy ha a hibásnak vélt termék károsultja ésszerűen nem tudta megállapítani a termék gyártójának személyét azelőtt, hogy a termék szállítójával szemben érvényesítette igényét, akkor az említett szállítót különösen az irányelv 11. cikke alkalmazásában „gyártónak” kell tekinteni, amennyiben nem tájékoztatta önként és gondosan a károsultat a gyártó vagy a saját beszállítója személyéről, amit a nemzeti bíróságnak a konkrét ügy körülményeire tekintettel kell megvizsgálnia.

A forgalomba-hozatal időpontjának kérdéskörét illetően az Európai Bíróság – az előzőekben már említett – C-127/04. számú Declan O’Byrne kontra Sanofi Pasteur MSD Ltd (korábban Aventis Pasteur MSD Ltd), Sanofi Pasteur SA (korábban Aventis Pasteur SA) ügyben fejtette ki, hogy az irányelv 11.cikkét úgy kell értelmezni, miszerint egy terméket akkor hoznak forgalomba, amikor kikerül a gyártó által végzett gyártási folyamatból, és forgalmazási folyamatba kerül, amelynek során a vásárlóközönség számára felhasználás vagy fogyasztás céljára kínálják.

Megjegyzendő végül e helyen, hogy – miként az irányelv 13. cikke is rögzíti²⁹ – a Ptk. alkalmazása során a termékfelelősség nem érinti a szerződészegéssel vagy szerződésen kívül okozott egyéb károkért való felelősség szabályain alapuló igényérvényesítési lehetőségeit, így például nem kizárt mellette a kellékszavatossági igények érvényesítése sem³⁰. Ha a per tárgya ugyanakkor nem a termék hibája által okozott kártérítési igény, hanem szerződészegésen alapuló szavatossági igény, az alperes termékfelelősségi szabályokra vonatkozó kimentése nem alapos³¹.

Összegzés

Az egyik első generációs európai fogyasztóvédelmi irányelv által konstruált termékfelelősségi rendszer hatékonysága aligha mérhető le a rendelkezésre álló csekély számú jogeset alapján, így felvetődik a kérdés, hogy az egyéb szabályozási rendszerek sikeressége, vagy a termékek magas minősége az elsődleges oka annak, hogy a felek termékfelelősségi kérdésekben nem veszik igénybe a polgári bíróságok jogalkalmazását?

A megoldás kulcsa leginkább abban ez egymást kiegészítő, komplementer rendszerben rejlik, amelyik ötvözi a közigazgatási és közjogi elemeket a magánjogi szabályozási módszerekkel, és amit együttesen európai termékbiztonsági szabályoknak nevezünk.

²⁹ Az irányelv nem érinti a károsultnak a szerződéses vagy szerződésen kívüli vagy egy, az ezen irányelvről szóló értesítés időpontjában fennálló különös felelősségi rendelkezések alapján fennálló igényét. Ilyen különös felelősségi rendelkezésként volt például az Európai Bíróság előtt folyamatban volt C-310/13. számú Novo Nordisk Pharma GmbH kontra S. ügyben az a rendelkezés, amely szerint a fogyasztónak jogában áll a gyógyszerkészítmény gyártójától tájékoztatást kérni e készítmény mellékhatásait érintően.

³⁰ Lásd például Fővárosi Törvényszék 24.G.42.277/2010/30., Bács-Kiskun Megyei Bíróság 14.P.21.783/2006/41.

³¹ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 16.P.21.670/2004/83.